

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ DIN BANAT ȘI MAREA UNIRE DIN 1918

VASILE DUDAȘ

Marea Unire din anul 1918 a fost rezultatul unui îndelungat proces istoric, expresia necesității legitime a evoluției societății românești, consecința luptei eroice duse de poporul nostru de-a lungul veacurilor pentru făurirea unui stat național unitar. Un rol important în acțiunile întreprinse pentru desăvârșirea statului național unitar român l-a avut mișcarea muncitorească și socialistă. Este cunoscut faptul că, încă de la apariția sa pe scena istoriei, proletariatul a înscris pe steagul său de luptă, alături de dezideratul eliberării sociale, și pe cel al unității naționale.

Începând cu veacul trecut, socialiștii români, relevând însemnătatea deosebită a actului de la 24 ianuarie 1859, au subliniat că aceasta reprezintă doar începutul procesului de făurire a statului unitar. Făcând cunoscută dorința socialiștilor de a participa la lupta pentru dezrobirea românilor aflați sub stăpânire străină, revista socialistă intitulată simbolic „Dacia viitoare“ sublinia, într-un număr apărut în anul 1883 : „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cât timp un frate al nostru va geme în lanțurile sclaviei și vom lupta necurmat, așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor fericita zi cînd, mină în mină, vom putea striga liberi și împreună : Trăiască România“¹.

Dezlănțuirea primului război mondial, în vara anului 1914, organizată de către marile puteri imperialiste ale Europei, angajate în lupta pentru reîmpărțirea lumii, apărarea de noi teritorii și bogății au dus la intensificarea contradicțiilor sociale și naționale și în localitățile Banatului. Sub loviturile puternice ale mișcărilor pentru dreptate socială și eliberare națională precum și sub loviturile primite pe toate fronturile de luptă din partea forțelor militare ale Antantei, criza care cuprinsese monarhia austro-ungară a intrat, începînd cu a doua jumătate a anului 1918, în faza ei finală. În centrele urbane și rurale bănățene, la fel ca pe cuprinsul întregii Transilvanii, au loc mari acțiuni protestatere, în cadrul lor mii de oameni ai muncii exprimîndu-și nemulțumirile față de măsurile luate pentru continuarea războiului, încheierea imediată a păcii, îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață, dreptul popoarelor subjugate la autodeterminare². În acest climat de puternică efervescență revoluționară, la sfîrșitul lunii octombrie izbucnește revoluția burghezo-democratică. Ea a avut un caracter larg, antrenînd, alături de clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea progresistă, toate forțele înaintate ale vremii.

În urma contactelor dintre conducătorii mișcării socialiste din Ardeal și Banat și ai Partidului național, la începutul lunii noiembrie își începe activitatea la Arad Consiliul Național Român Central, alcătuit din cîte 6 reprezentanți ai fiecărui partid. Ei aveau ca obiectiv coordonarea și pre-

gătirea actului final al unirii Transilvaniei și Banatului cu România. Între cei 6 reprezentanți socialiști figura și numele lui Iosif Renoi, muncitor din Bocșa³.

Aducînd la cunoștința cititorilor săi marele eveniment, gazeta socialistă „Adevărul“, organul central al socialiștilor ardeleni și bănățeni, sublinia, într-un articol intitulat „Întreg poporul român se alătură la Consiliul Național“, că „muncitorimea română declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul Național și așteaptă ca el să fie la înălțimea chemării“⁴.

Începînd cu primele zile ale lunii noiembrie, mișcarea de eliberare națională a atins cotele de vîrf. În timp ce la orașe muncitorii organizau puternice acțiuni de clasă, în multe centre industriale puterea locală a trecut în mîna unor sfaturi sau consilii muncitorești, la sate locuitorii îi alungau prin forță pe reprezentanții vechii administrații, alegînd în locul lor consilii și gărzi naționale locale, ceea ce, de fapt, reprezenta introducerea administrației românești. În mai multe localități, muncitorii, țărăni și intelectualii au acționat împreună în cadrul consiliilor și gărzilor naționale.

Cu ocazia adunării care a avut loc la Bocșa Română în prima jumătate a lunii noiembrie, secția din localitate a P.S.D. a aderat la Consiliul național român local. Aceeași hotărîre a luat-o și organizația din Bocșa Montană. La sfîrșitul adunării populare organizate aici în ziua de 10 noiembrie, participanții au intonat, alături de cîntece naționale, și mai multe cîntece muncitorești⁵.

La 20 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central anunța printr-un manifest convocarea unei mari adunări naționale pentru ziua de 1 decembrie la Alba Iulia, unde reprezentanții tuturor claselor sociale, ai întregului popor român urmau să hotărască „soarta neamului nostru... pentru vecie“⁶. Organizațiile social-democrate erau chemate să-și trimită, fiecare, delegați „ca reprezentanți ai muncitorimii organizate“⁷.

Salutînd hotărîrea luată, „Adevărul“, prin intermediul unui articol de fond intitulat „La Alba Iulia“, făcea un vibrant apel maselor, să participe în număr mare la marele forum național anunțat. „Acolo, la Alba Iulia, — sublinia periodicul socialist — se va arăta, în primul rînd, că națiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naționale, voiește să devină acum liberă și să se contopească într-un singur stat național“⁸.

Lupta pentru desăvîrșirea dezideratului național s-a manifestat unitar. Colaborarea deplină dintre Partidul Național Român și Partidul Social-Democrat este atestată de numeroase documente ale vremii. Astfel, în preajma Marii Adunări Naționale, cunoscuta publicație „Românul“, care apărea la Arad, a publicat mai multe articole în care se sublinia acordul perfect de vederi între cele două partide⁹.

Pe parcursul celor 10 zile care au precedat adunarea, în localitățile Banatului au avut loc întruniri în vederea alegerii delegaților. În cadrul lor, organizațiile social-democrate s-au pronunțat cu hotărîre pentru unirea cu România și înfăptuirea unor reforme democratice. „Toți muncitorii români din Reșița eram de părere că e imperios să participăm neapărat la Marea Adunare de la Alba Iulia“¹⁰, nota în memoariile sale unul din liderii socialiști locali. În urma întrunirii organizației social-democrate locale a fost aleasă o delegație care a primit mandatul de a vota pentru înfăptuirea unității naționale.

Adunări asemănătoare au avut loc și în alte localități urbane : Timișoara, Lugoj, Bocșa Montană, Bocșa Română, Văliug, Dognecea, Caransebeș etc. Delegaților aleși cu aceste privilegii, dintre care-i amintim pe Petru Birnau, Gheorghe Porojanin, Iosif Renoi, Traian Novac, George Urzică, li s-au alăturat reprezentanții reuniunilor de meseriași precum și aleșii localităților rurale din împrejurimile centrelor industriale, unde muncitorii au participat alături de ceilalți locuitori la desemnarea celor ce urmau să-i reprezinte la Alba Iulia ¹¹.

La 30 noiembrie au loc dezbaterile legate de redactarea finală a proiectului de declarație ce urma a fi prezentată marelui forum național. Alături de ceilalți reprezentanți ai muncitorimii, delegații socialiști bănățeni au participat activ la dezbateri. Luându-se în discuție rezoluția adunării, Traian Novac, delegatul muncitorimii din Timișoara, a propus ca în cadrul acestui document să fie formulată unirea cu România iar nu cu „regatul român“, cum fusese formulat înainte, ceea ce a și fost acceptat.

Faptul că în declarația de la Alba Iulia au fost cuprinse o serie de revendicări cu caracter larg democratic ca : votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislație muncitorească la nivelul celor mai avansate state ale Europei, s-a datorat, în primul rând, luptei hotărâte a maselor largi populare, în frunte cu clasa muncitoare.

Semnificativ pentru popularitatea de care se bucurau reprezentanții organizațiilor social-democrate bănățene este faptul că Traian Novac a făcut parte din secretariatul adunării iar la sfârșitul întrunirii a fost cooptat, alături de Petru Birnau, președintele sfatului muncitoresc din Reșița, în colectivul Marelui sfat național.

În istorica zi de 1 Decembrie 1918, cei 150 de reprezentanți ai social-democrației române, împuterniciți ai celor peste 70 000 de muncitori organizați, au hotărât, alături de toți reprezentanții poporului român, unirea cu România a tuturor teritoriilor locuite de români din cadrul fostei monarhii dualiste ¹². În numele lor, a luat cuvântul, în fața celor 1 228 de delegați prezenți, Iosif Jumanca. Din relatările publicațiilor vremii care și-au trimis reprezentanți la Alba Iulia, rezultă că entuziasta sa expunere a fost întreruptă de mai multe ori de aplauze furtunoase. În numele muncitorimii române de pe întreg cuprinsul Transilvaniei și Banatului, el a subliniat cu acest prilej următoarele : „Noi venim azi, ca adevărați reprezentanți ai muncitorimii române... ca să declarăm preacinstitei adunări naționale, în fața social-democrației internaționale, că și noi sintem pentru unirea tuturor românilor și că sintem gata să luptăm cu toate mijloacele pentru înfăptuirea acestei uniri“ ¹³.

Poziția adoptată de socialiștii transilvăneni și bănățeni a primit adeziunea deplină a socialiștilor din vechea Românie, care, într-o declarație adoptată după unire, arătau : „Ca socialiști români, internaționaliști, sa-luțăm cu bucurie, dezrobirea națională a poporului român“, adăugînd în continuare că „România nouă, de astăzi, trebuie să devină România socialistă de miine“ ¹⁴, prefigurînd astfel continuarea luptelor maselor populare pentru împlinirea, în condițiile României unite, a tuturor obiectivelor cu caracter social, pentru transformarea socialistă a societății românești.

- ¹ *Dacia viitoare*, an I, nr. 1, din 1883.
- ² „*Românul*“, anul VII, nr. 1, din 26 oct./8noiembrie 1918.
- ³ „*Drapelul*“, nr. 116, din 30 octombrie/12 noiembrie 1918.
- ⁴ „*Adevărul*“, anul XIV, nr. din 28 oct./10 noiembrie 1918.
- ⁵ Al. Porțeanu, *Mișcarea muncitorească din Transilvania și desăvârșirea unității statale a României*, în *Studii*, tom 21, nr. 6/1968, p. 1058.
- ⁶ „*Românul*“, an VII, nr. 11, din 8/21 noiembrie 1918.
- ⁷ *Ibidem*.
- ⁸ „*Adevărul*“, an XIV, din 17 noiembrie/1 decembrie 1918.
- ⁹ „*Românul*“, an VII, nr. 15, din 13/27 noiembrie 1918, nr. 16, din 15/28 noiembrie 1918.
- ¹⁰ I. D. Suciș, *Banatul și unirea din 1918*, în *Studii*, tom 21, nr. 6, din 1968, p. 1096.
- ¹¹ Potrivit legitimației eliberate la 14 noiembrie (stil vechi) 1918, delegatul organizației social-democrate din Lugoj era „încredințat să participe și să vorbească în numele muncitorilor români organizați din Lugoj la adunarea națională română ce se va ține la Alba Iulia, duminică la 17 noiembrie (stil vechi) 1918“, Arhiva Muzeului Unirii Alba Iulia, fond Documentele Unirii, vol. I, f. 967. O legitimație asemănătoare a fost întocmită și pentru Traian Novac, muncitor țimplar, delegatul organizației social-democrate din Timișoara (*Idem*, vol. I, f. 973).
- ¹² L. D. Suciș, *op. cit.*, p. 1100.
- ¹³ „*Izbînda*“, an I, nr. 26, din 24 noiembrie/7 decembrie 1918.
- ¹⁴ „*Socialismul*“, an IX, nr. 37, din 17 februarie 1919.